

LATCH EMZİRME TANILAMA ARACININ GÜVENİRLİĞİNİ İNCELEYEN BİR ÇALIŞMA

Ar. Gör. Kerziban YENAL*
Prof. Dr. Hülya OKUMUŞ*

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, bir emzirme tanılama ölçüm aracı olan LATCH'ın güvenirliliğinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç-Yöntem: Araştırma metodolojik bir araştırma tekniğidir. Veriler 11-07-2000 ile 15-01-2001 tarihleri arasında, Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini, olasılıksız örneklem yöntemiyle seçilen 50 sağlıklı anne ve sağlıklı bebekleri oluşturmuştur. Veriler, araştırmacı ve gözlemci tarafından LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı kullanılarak gözlem yoluyla toplanmıştır. Her anne ve bebek, iki ayrı emzirme periyodunda gözlenmiştir.

Bulgular ve Sonuçlar: LATCH ölçüm aracının maddeleri arasındaki bağımsız gözlemciler arası korelasyon katsayıları 0.70-1.0 arasında ($P<0.01$), gözlemcilerarası uyumu %90-100 arasında değişim göstermektedir. İki gözlemin Kronbach alfa katsayısı %95 olarak saptanmıştır.

Bu değerler LATCH emzirme tanılama ölçüm aracının güvenilir ve kullanılabilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Emzirme, emzirme tanılama, emzirme başarısı

RELIABILITY OF LATCH BREASTFEEDING ASSESSMENT TOOL

ABSTRACT

Purpose: This study examined reliability of LATCH Breastfeeding Assessment Tool.

Material-Method: It was held methodologically research. Data was collected between July 2000 and January 2001 in Dokuz Eylül University Hospital, Obstetrics and Gynecology Department. The sample of 50 breastfeeding mothers and their healthy babies who are selected by nonprobable sampling method. The data were collected by using LATCH Breastfeeding Assessment Tool, in a way of observation by a researcher, an observer. Each mother and baby were observed in two breastfeeding period.

Findings and Results: For independent interrater correlation coefficient of LATCH components were between 0.70 and 1.0 ($P<0.01$). Percent agreement of researcher and observer was between as 90%- 100%. Cronbach Alpha coefficient of two observations was 95%.

This findings shows that LATCH Breastfeeding Tool is a reliable and useful tool.

Key Words: Breastfeeding, breastfeeding assessment, success of breastfeeding

GİRİŞ

Bebek için anne sütünün yararları ve hazır bebek mamalarıyla beslenmenin riskleri bilinmesine rağmen, ülkelerin çoğunda emzirme süresi ve sıklığı giderek azalmaktadır (Beyazova, Tüysüz, Benli, 1993; Brandt, Andrews, Wole, 1998; T.C Hükümeti-UNICEF İşbirliği Programı, 1996). Emzirme sıklığı ve insidansını artırmak için 1990

yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) Anne Sütünün Teşviki ve Bebek Dostu Hastaneler Programını başlatmıştır. Bebek Dostu Hastaneler Programının hedefi 2000 yılında bebeklerin %75'inin hastaneden taburcu olurken, %50'sinin ilk altı ayda emmesidir (Clarke, Deutsch, 1997; T.C Hükümeti-UNICEF, 1996).

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu

1998 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerine göre, yaşamlarının ilk ayında hemen tüm bebekler emzirilirken, 4-6. aylarda sadece anne sütü alan bebek oranı %1.3, ilk yılın sonunda ek gıdalarla birlikte emzirilen bebek oranı ise %52.5 olarak bulunmuştur (TNSA, 1998). Bu oranlar ilk 4-6 ayda emzirmeden etkili bir şekilde yararlanılmadığını göstermektedir.

Literatürde emzirmeyi erken bırakma nedeni olarak emzirme problemleri gösterilmektedir (Brandt, Andrews, Kvale, 1998; Hamelin, McLennan, 1999; King, 1990; Riordan, Koehn, 1997, Riordan, 1998). Günümüz dünyasında ailelerde yaşanan sosyal hareketlilik ve çekirdek ailelerin giderek yaygınlaşması nedeniyle, sorunların çözümünde, annelere verilen desteğin yetersiz kaldığı ileri sürülmektedir (Jensen, Wallace, Kelsay, 1994; King, 1990; Walker, 1989). Sosyal desteğin yetersizliğinin yanında, annelere verilen emzirme danışmanlığının yetersiz olmasının da emzirmeyi erken bırakmaya neden olabileceği belirtilmiştir (Hill, Humenick, 1996). Bu nedenle, prenatal ve postnatal dönemde anneye en çok birlikte olan kişi olarak hemşirenin emzirmede doğru ve etkin danışmanlık yapması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Sağlığa ayrılan bütçelerin azalması, hastanede uzun süre kalmanın komplikasyonları artırması nedeniyle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de postpartum dönemde hastanede kalma süresi giderek kısalmaktadır. Hastanede kalma süresinin kısa olması, annenin değerlendirilmesi ve problemlerin saptanıp gerekli eğitim ve desteğin verilmesi, yani danışmanlık için gerekli olan sürenin kısalmasına da yol açmıştır. Bu nedenle, annelerin bebeklerini emzirme durumlarının hastanede kaldıkları bu kısa süre içinde değerlendirilip, bireye özel eğitim ve destekle erken emzirme problemleri önlenerek emzirme başarısının artırılması sağlanmalıdır (Riordan, Koehn, 1997; Riordan, 1998).

Emzirme danışmanlığı hizmetleri verilirken, sistematik bir tanılama ve yaklaşım olmadığı için hemşirelerin annelere önerilerinde ikilem olduğu saptanmıştır (Jensen, Wallace, Kelsay, 1994; Winikoff, Laukaran, Myers ve ark., 1986). 1986 yıllarında uzmanlar iyi, güçlü, zayıf gibi öznel değerlendirmeler yaptıklarını ve ikilemin bundan kaynaklandığını saptamıştır (Hamelin, McLennan, 1999; Jensen, Wallace, Kelsay, 1994; Winikoff, Laukaran, Myers ve ark., 1986). Objektif ve sistematik bir tanılama ile hemşireler arasındaki ikilemlerin azalacağı ve kısa zamanda doğru yaklaşımda bulunulacağı belirtilmiştir (Baker, Rasmussen 1997, Riordan, Koehn 1997). Tüm bunlar ilgili sağlık çalışanlarını objektif, hızlı uygulanabilen tanılama araçları arayışına sürüklemiştir. Ancak emzirme iki ayrı bireyin karmaşık davranışını içerdiğinden, objektif bir tanılama yapmak güçtür. Objektif ve hızlı bir emzirme tanılaması sağlayacak emzirme tanılama araçları henüz gelişme aşamasındadır ve sağlık çalışanları da etkili emzirmenin öğeleri konusunda henüz çok net değildir (Riordan, Koehn, 1997).

AMAÇ

Ülkemizde de emzirme kriterleri açısından objektif bir değerlendirme sağlayan ve gereksinime uygun eğitim planlanmasına yön veren, hemşireler arasında ortak bir dil oluşturacak, araştırmalarda emzirme başarısını net bir şekilde gösterecek emzirme tanılama formuna literatürde rastlanmamıştır. Bu saptamadan yola çıkılarak çalışmanın amacı, yenidoğan bebeklerin emme başarılarını değerlendirmede güvenilirliği yüksek, kolay anlaşılabilir ve kısa sürede tanılama özelliğine sahip olan LATCH Emzirme Tanılama Aracının güvenilirliğinin incelenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

LATCH Emzirme Tanılama aracının güvenilirliğinin incelenmesi amacıyla metodolojik olarak yürütülmüştür.

Örneklem

Çalışma, Bebek Dostu Hastane unvanına sahip olan Dokuz Eylül Üniversitesi (D.E.Ü.) Uygulama ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniğinde yapılmıştır. Klinikte yatan normal veya sezaryenle doğum yapmış, olasılıksız örnekleme yöntemiyle seçilen 50 sağlıklı anne ve sağlıklı bebek çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmanın gerçekleştirilmesi için çalışma öncesi kurumdan, çalışma sırasında annelerden izin alınmıştır.

Tek bebek, miadında doğum, 2500 gr ve üzeri kiloda doğan ve beşinci dakikadaki apgar puanı 8 ve üzerinde olan bebekler örnekleme alınmıştır.

Anne yaş ortalaması 29.54±5.04 olarak saptanmıştır. Annelerin %58'inin (n=29) emzirme deneyiminin olmadığı, %42'sinin (n=21) deneyiminin olduğu, %64'ünün (n=32) sezaryenle, %36'sının (n=18) normal doğum yaptığı saptanmıştır.

Bebeklerin doğum kiloları ortalaması 3278.04±414.49gr., gestasyonel yaş ortala-

ması 38.7±1.03 hafta, apgar puan ortalaması 9.88±0.33 olarak bulunmuştur.

Veri Toplama Aracı (LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı)

LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı 1993 yılında, Deborah Jensen, Sheila Wallace tarafından Oregon'da geliştirilmiştir. LATCH, puanlama yöntemi açısından apgar skor sistemine benzetilerek oluşturulan bir araçtır. LATCH Ölçüm Aracının apgar skoru gibi değerlendirilmesi hızlı ve kolaydır.

Bu ölçüm aracı beş değerlendirme kriterinden oluşmaktadır. LATCH bu beş kriterin İngilizce karşılığının ilk harflerinin birleşiminden oluşmuştur. Bu kriterler şu şekilde sıralanmıştır;

L: Memeyi tutma (Latch on breast), **A:** Bebeğin yutma hareketinin görülmesi, duyulması (Audible swallowing), **T:** Meme ucunun tipi (Type of nipple), **C:** Annenin meme ve meme ucuna ilişkin rahatlığı (Comfort breast/nipple), **H:** Bebeği tutuş pozisyonu (Hold/Help).

Tablo 1. LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı Değerlendirme Yönergesi

Değerlendirme Kriterleri	Puanlar		
	0	1	2
Memeyi tutma	Uyur ya da isteksizdir; memeyi tutmayı başaramaz.	Tekrar dener, sadece meme ucunu ağızına alır, emme hareketi görülür	Areolayı da ağızına alacak şekilde memeyi tutar, ritmik bir şekilde emer. Dudaklar dışı doğru dönüktür.
Bebeğin yutma hareketinin görülmesi	Yok	Bir kaç emme hareketi	Yutma sırasında kısa süreli güçlü ekspirasyonlar görülür
Meme ucunun tipi	Çökük	Düz	Uyarıyla dışarı çıkmış
Annenin meme ve meme ucuna ilişkin rahatlığı	Engorgement, çatlak, kanama, eziklik	Doku kızarıklık, küçük ezikler, rahatlıkta azalma	Yumuşak göğüsler ve annede rahatlık
Bebeği tutuş pozisyonu	Tamamiyle yardımla	Minimal yardım	Yardımsız

Her madde 0-2 puan arasında değerlendirilir. Toplam 10 puandır (Adams, Hewell, 1997; Hamelin, McLennan, 2000; Jensen, Wallace, Kelsay, 1994; Riordan 1998) (Tablo 1).

LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracının, Adams ve Hewell'in gerçekleştirdiği çalışmayla güvenilirliği saptanmıştır. Riordan ve Koehn'in yaptığı çalışmaya göre ise klinik kullanım için güvenilirliği düşük bulunmuştur. (Adams, Hewell, 1997; Riordan, Koehn, 1997). Araştırmacının Ege Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi Doğum Kliniği'nde 17 anne ve bebeği ile toplam 51 gözlemle yaptığı ön çalışmada Cronbach Alfa katsayısı 0.93 olarak saptanmış ve klinik kullanım için güvenilir bulunmuştur.

Türkiye'de bu ölçüm aracının geçerlik güvenilirliğine ilişkin yapılmış bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır.

Veri Toplama Aracının Uygulanması

LATCH Tanılama Formu araştırmacı ve bir gözlemci tarafından gözlem yoluyla doldurulmuştur. Araştırmaya başlamadan önce araştırmacı, diğer gözlemciye LATCH Emzirme Tanılama Formunun kullanımı konusunda eğitim vermiştir.

Araştırmacı ve gözlemci birbirinden bağımsız olarak, aynı zamanda iki farklı emzirme periyodunda LATCH Tanılama Formunu kullanmıştır.

Taburculuk süresinin en fazla üç gün olması göz önüne alınarak, iki emzirme periyodunda gözlenmiştir. Emzirme gözlemleri annelerin emzirme zamanına ve araştırmacıların uygunluğuna göre rastgele zamanlarda yapılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

LATCH Emzirme Tanılama aracının güvenilirlik düzeyi, Cronbach alpha katsayısı ve gözlemciler arası uyum yüzdeliği, gözlemcilerarası puanların ilişkisi Pearson Korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracı Cronbach alfa katsayısı birinci gözlemde 0.96, ikinci gözlemde 0.94 olarak bulunmuştur.

Tablo 2'de gözlemcilerarası güvenilirlik incelemek üzere gözlemcilerarası uyum yüzdeleri verilmiştir. LATCH emzirme tanılama aracının maddelerin bağımsız gözlemcilerarası uyum yüzdesinin %90-100 arasında değişim gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2'de gözlemcilerarası güvenilirlik incelemek üzere, araştırmacı ve gözlemci tarafından elde edilen puanların ilişkisi sunulmuştur.

Birinci ve ikinci gözlemde üçüncü ve dördüncü maddenin, çok yüksek ilişki, diğer maddelerin yüksek ilişki, toplam LATCH puanının

Tablo 2. LATCH Ölçüm Aracı Puanlarının Araştırmacı ile Gözlemci Arasındaki Uyum Yüzdelerinin Karşılaştırılması

LATCH Emzirme Tanılama Aracı Maddeleri	Araştırmacı ve Gözlemci Uyum Yüzdeleri		İki Gözlemin Uyum
	Birinci Gözlem	İkinci Gözlem	Yüzde Ortalaması
Memeyi tutma (L)	90	92	91
Bebeğin yutma hareketinin görülmesi (A)	96	98	97
Meme ucunun tipi (T)	100	100	100
Meme ve meme ucuna ilişkin rahatlık (C)	100	96	98
Bebeği tutuş pozisyonu (H)	94	96	95

ise birinci gözlemden çok yüksek, ikinci gözlemden ise yüksek ilişkili olduğu görülmektedir. Tüm maddelerin güvenilirlik sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır ($P < 0.01$).

TARTIŞMA

Araştırmacı ve gözlemci arasındaki LATCH puanı uyum yüzdesi ve korelasyon katsayılarının incelenmesi sonucunda, her maddenin güvenilirlik katsayıları karşılaştırılıp tartışılmıştır:

Madde 1: Memeyi tutma: Gözlemciler arası uyum %91, korelasyon katsayısı ortalaması 0.72 olarak saptanmıştır. Adams ve Hewell, LATCH ölçüm aracının güvenilirliğini saptamak için yürüttüğü çalışmada bir araştırmacı ile üç ayrı laktasyon danışmanının gözlemleri arasında gözlemciler arası uyum yüzdesini değerlendirmiştir. Bu çalışmada 25 kadın örnekleme alınmıştır. 25 kadından yedisi araştırmacı ile birinci laktasyon danışmanı, onu araştırmacı ile ikinci laktasyon danışmanı, sekizi araştırmacı ile üçüncü laktasyon danışmanı tarafından gözlenmiştir. Adams ve Hewell'in bu çalışmada memeyi tutma maddesi araştırmacı ile üç ayrı laktasyon danışmanının uyum yüzdesi ortalaması 0.88 olarak saptanmıştır (Adams, Hewell, 1997). Bu çalışmada memeyi tutma maddesi için uyum yüzdesi Adams ve Hewell'in çalışmadaki sonuç ile uyumludur.

Madde 2: Bebeğin yutma hareketinin görülmesi: Gözlemciler arası uyum %97, korelasyon

katsayısı ortalaması 0.85 olarak saptanmıştır. Adams ve Hewell'in çalışmada bu maddenin uyum yüzdesi ortalaması 0.88 olarak belirlenmiştir (Adams, Hewell, 1997). Bu çalışma ile Adams ve Hewell'in çalışmasıyla karşılaştırıldığında, gözlemciler arası uyum yüzdesi en farklı bulunan madde bebeğin yutma hareketlerinin görülmesi maddesi olmuştur. Adams ve Hewell'in çalışmada üç farklı gözlemcinin üç küçük gruba gözlem yapmış olmasının sonucu etkilemiş olabileceği düşünülmüştür.

Madde 3: Meme ucunun tipi: Gözlemciler arası uyum %100, korelasyon katsayısı ortalaması 1.0 olarak saptanmıştır. Adams ve Hewell'in çalışmada, bu madde araştırmacı ile üç ayrı laktasyon danışmanının gözlemlerinin uyum yüzdesi ortalaması %100 olarak saptanmıştır (Adams, Hewell, 1997). Her iki çalışmada da sonucun aynı olduğu görülmektedir.

Madde 4: Annenin meme ve meme ucuna ilişkin rahatlığı: Gözlemciler arası uyum %98, korelasyon katsayısı ortalaması 0.96 olarak saptanmıştır. Adams ve Hewell'in çalışmada, bu madde araştırmacı ile üç ayrı laktasyon danışmanının gözlemlerinin uyum yüzdesi ortalaması 1.0 olarak saptanmıştır (Adams, Hewell, 1997). Bu maddenin değerlendirilmesinde annenin yaşadığı rahatsızlığı ifade etmesi de gözlemciyi yönlendiren önemli bir faktördür.

Bu çalışmada ve Adams ve Hewell'in çalışmada gözlemciler uyum yüzdelere bakıldı-

Tablo 3. LATCH Ölçüm Aracı Puanlarının Araştırmacı ile Gözlemci Arasındaki Korelasyon Katsayıları

LATCH Emzirme Tanılama Aracı Maddeleri	Araştırmacı & Gözlemci				
	r	P	r	P	Ortalama
Memeyi tutma (L)	0.73	<0.01	0.70	<0.01	0.72
Bebeğin yutma hareketinin görülmesi (A)	0.88	<0.01	0.81	<0.01	0.85
Meme ucunun tipi (T)	1	<0.01	1	<0.01	1
Meme ve meme ucuna ilişkin rahatlık (C)	1	<0.01	0.92	<0.01	0.96
Bebeği tutuş pozisyonu (H)	0.89	<0.01	0.87	<0.01	0.88

ğında en yüksek güvenilirlik meme ucunun tipi (%100), meme ve meme ucuna ilişkin rahatlık (%98) maddelerinde olduğu görülmektedir. Bu maddelerin objektif bir veri olması nedeniyle güvenilirliğinin diğer maddelere oranla yüksek olduğu düşünülmüştür. Ayrıca, bu iki maddenin emzirmede anneyle ilgili olan maddeleri değerlendirmesi nedeniyle, emzirme sırasında anneden gelen geribildirimlerinde doğru değerlendirmeye yardımcı olabileceği düşünülmüştür.

Madde 5: Bebeği tutuş pozisyonu: Gözlemciler arası uyum % 95, korelasyon katsayısı ortalaması 0.88 olarak saptanmıştır. Adams ve Hewell'in çalışmasında, bu madde araştırmacı ile üç ayrı laktasyon danışmanının gözlemlerinin uyum yüzdesi ortalaması 0.96 olarak saptanmıştır (Adams, Hewell, 1997). Adams ve Hewell'in çalışmasıyla sonucun benzer olduğu görülmüştür.

Ölçüm aracının Kronbach alfa katsayısı birinci gözlemde 0.96, ikinci gözlemde 0.94 olarak saptanmıştır.

Araştırmacının yaptığı ön çalışmada (17 kadın ve bebeği ile toplam 51 gözlem) bağımsız gözlemciler arası korelasyon katsayıları 0.84-1.0 arasında değiştiği gösterilmiştir. (Kronbach alfa katsayısı 0.93 olarak saptanmıştır).

Bu değerler LATCH emzirme tanılama ölçüm aracının maddelerinin bağımsız gözlemciler arası uyumun pozitif yönde, yüksek veya çok yüksek ilişki içinde olduğunu ve ölçüm aracının güvenilir ve kullanılabilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Riordan ve Koehn'in yaptığı çalışmada, üç ayrı gözlemcinin bağımsız gözlemciler arası korelasyon katsayıları 0.11, 0.46, 0.28 olarak saptanmıştır (Riordan, Koehn, 1997). Saptanan bu değerlerin Adams ve Hewell'in gerçekleştirdiği çalışmaya ve bu çalışmaya göre çok düşük bulunmasının nedeni, örneklem sayısının az olmasından (13 anne ve bebeği ile 23 gözlem) ve yöntemdeki farklılıktan olabileceği düşü-

nülmüştür. Riordan ve Koehn'in çalışmasında emzirme gözlemleri video kasetten yapılmıştır. Bu durum emzirmenin önemli kriterlerini net ve çeşitli açılardan görememelerinin neden olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

- LATCH Emzirme Tanılama Ölçüm Aracının güvenilirlik düzeyinin (Cronbach Alpha 0.95, gözlemciler arası uyum %90-100) klinik kullanım için uygun olduğu saptanmıştır. Bu nedenle, bu araç kliniklerde, doğum sonu servislerde ve alanda kullanılabilir.

Araştırmacı için Öneriler

- LATCH ölçüm aracına dayalı olarak uygulanan eğitim planının emzirme süresi üzerine etkisinin incelenmesi,
- LATCH ölçüm aracının anneler tarafından kullanımının, emzirme başarısına etkisi ve güvenirliliğinin incelenmesi önerilir.

KAYNAKLAR

- Adams, D., Hewell S. (1997) Meternal and Professional Assessment of Breastfeeding. *Journal of Human Lactation*, 13(4); 279-283.
- Baker, B.J., Rasmussen, T.W. (1997) Organizing and Documenting Lactation Support of NICU Families. *JOGNN*, 26(5); 515-521.
- Beyazova, U., Tüysüz, B., Benli, D. (1993) Türkiye'nin Bir Kırsal Bölgesinde Genç Annelerde Emzirme Alışkanlıkları. *İstanbul Çocuk Kliniği Dergisi*, 28; 166-170.
- Brandt, K.A., Andrews, C.M., Kvale, J. (1998) Mother-Infant Interaction and Breastfeeding Outcome 6 Weeks After Birth; *JOGNN*, 27(2), 169-174.
- Clarke, L.L., Deutsch, M.J. (1997) *Becoming Baby Friendly. Lifelines*.
- Hamelin, K., McLennan, J. (2000) Examination of The use of an In-Hospital Breastfeeding Assessment Tool. *Mother Baby Journal*, Summer, 5(3); 29-37.

- Hamelin, K., McLennan, J. (1999) An Examination of the Use of an in Hospital Breastfeeding Assessment Tool. http://www.umanitoba.ca/womens_health/br_latch.htm
- Hill, P.D., Humenick, S. S. (1996) Development of the H&H Lactation Scale. *Nursing Research*, 45(3); 136-140.
- Jensen, D., Wallace, S., Kelsay, P. (1994) LATCH: Breastfeeding Charting System and Documentation Tool. *JOGNN*, 23(1); 27-32.
- King, S.F.(1990) Çeviren: S Ergin Emzirme Konusunda Annelere Yardım. I. Baskı, İzmir.
- Riordan, J.M., Koehn, M.(1997) Reliability and Validity Testing of Three Breastfeeding Assessment tools. *JOGNN*, 26(2); 181-187.
- Riordan, J. (1998) Predicting Breastfeeding Problems. *Lifelines*, 2(6); 31-33.
- Walker, M. (1989) Functional Assessment of Infant Breastfeeding Patterns. *Birth*, 6(3);146-147.
- Winikoff, B., Laukaran, V.H., Myers, D., Stone, R. (1986) Dynamics of Infant Feeding: Mothers, Professionals, and the Institutional Context in a Large Urban Hospital. *Pediatrics*, 77; 357-365.
- ... Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Sonuçları (1998).
<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/english/1998turkishsurvey3.htm>
- ... T.C Hükümeti-UNICEF İşbirliği Programı: Türkiye'de Anne ve Çocukların Durum Analizi. (1996) Ankara, Pelin Ofset.